

НАПРЯМ 6. ПІДТРИМКА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ: 2023–2024 РР.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-356-2-40>

Кулешір М. М.

*викладач кафедри германських і романських мов
Київського національного лінгвістичного університету
м. Київ, Україна*

КРИМ У МУЗИЦІ ТА ПІСНЯХ

Українська співачка кримськотатарського походження, сценічне ім'я якої Джамала, а справжнє – Сусана Джамаладінова, у травні 2023 року випустила новий музичний альбом «Qırım», у перекладі «Крим». Особливістю альбому є те, що до нього увійшли старовинні пісні кримськотатарського етносу. Реліз альбому відбувся 5 травня 2023 року. Ця дата важлива для кримців, адже у цей день кримські татари святкують Хидирлез, що є головним святом весни у календарі кримців. Плейлист альбому налічує чотирнадцять композицій. Всі пісні музичної збірки Джамала відшукувала у містах та селах півострова. Всі тексти пісень записані в автентичній народній вербальній версії, яку інколи доводилося реконструювати, вдаючись до допомоги багатьох джерел. Прем'єра альбому відбулася 5 травня на сцені Національної опери в Києві у супроводі Національного симфонічного оркестру під керівництвом Володимира Сіренка. Потім, а саме 11 травня, всі пісні колекції було презентовано наживо у Ліверпулі, у Великій Британії, під магічне виконання BBC Philharmonic Orchestra. До того ж презентація у Ліверпулі відбулася в рамках фестивалю «EuroFestival» до міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення-2023», який проводився там від імені України, яка не могла прийняти конкурс через війну. Слід згадати, що Джамала є переможницею «Євробачення-2016», першою співачкою кримською татаркою, яка за всю історію існування конкурсу взяла в ньому участь, і до того ж одночасно перемогла. Також важливо зазначити, що авторська пісня Джамали «1944», з якою співачка виграла «Євробачення – 2016», написана двома мовами: англійською і кримськотатарською, і тоді вперше на сцені конкурсу звучала у пісні кримськотатарська мова. Тож

конкурс «Євробачення» для Джамали має особливе значення, і, відповідно, Джамала є важливою виконавицею для цього конкурсу. У 2022 році Джамала отримала «Нагороду за визначне лідерство артиста» від Атлантичної ради США.

Пісні для альбому «Qırım» Джамала збирала в різних куточках улюбленого Криму. Пісенний матеріал збірки доволі репрезентативний та версатильний.

Робота над альбомом тривала впродовж тривалого часу, що обчислюється десятками років, починаючи від збору текстів. До креативної команди, яка згуртовано працювала над альбомом, долучився композитор-аранжувальник Артем Рощенко, а також Сергій Круценко, який виконував звукове продюсування. У проєкті було задіяно понад вісімдесят музикантів симфонічного оркестру та народних музикантів. Повномасштабне вторгнення поставило долю альбому під загрозу, адже станом на 24.02.2022 вже майже завершена збірка залишалася у приміщенні студії звукозапису на Київщині і потрапила під ворожі обстріли. Проте колеги Джамали, які разом з нею працювали над альбомом, врятували збірку.

Альбом «Qırım» Джамала вважає справою свого життя. Кожна з чотирнадцяти старовинних кримськотатарських народних пісень є наче ілюстрація тієї чи тієї локації різномірного Криму. У звучанні кожної з цих неповторних композицій відтворюються таємничі Кримські гори, голі незаселені степи півострова і, звичайно, славнозвісний курортний південний берег з приморськими селами та містами, наповненими гамором та галасом, що не вщухає весь день. В альбомі, зазначає Джамала, втілено історію кримськотатарського народу, яку потрібно берегти, щоб пізнати свою тожсамість, свою етнічну культуру, що десятиліттями потерпає від гніту, стигматизації, заборон, хибної пропаганди. У піснях засобами сучасної музики та народних старовинних текстів, що збереглися в народній пам'яті, оживають стежки Криму і постають фольклорні традиційні сюжети, що залишилися досі в тіні, поза увагою, у забутті, в пилюці часу, але продовжують пульсувати, випромінюючи живі вібрації вітальної народної культури.

Пісня «Alım» розповідає про кримськотатарського народного героя Аліма, такого як Робін Гуд у англійців чи Олекса Довбуш та Устим Кармелюк в українців. Алім, як і його побратими-аналоги, допомагав бідним майном, яке він забирив у товстосумів як нечесно нажите. Місцем, де відбуваються описані у пісні події, є місто Карасубазар. Слава народного месника гриміла у XIX столітті. У пісні зафіксовано як одного дня містом поширилися чутки про можливу загрозу смерті для Аліма. Мешканці та гості міста жваво обговорювали лякаючу новину. Більшість людей не вірила балачкам, адже герої так просто

не помирають – вони не можуть залишити напризволяще тих, хто вірить у них і потребує їхньої дієвої допомоги та захисту від несправедливості та гніту. Народний герой втілює дух свободи та справедливості, надію на краще життя, є джерелом натхнення та сили боротися щодня за життя. Алім не може померти – він має жити і підтримувати простих знедолених людей. Коли хтось усе ж таки насмілювався підтвердити, що Алім загине, то у відповідь недоброчливцям прихильники ватажка вигукували слова, що звучали як прокляття: «Тоді ти сам помри!», наче намагалися вберегти свого улюбленця від біди. Сама виконавиця Джамала дуже любить цю пісню, і під час професійного студійного запису композиції вона вдалася до прийому, який би передав атмосферу Карасубазару означеного XIX століття. Для цього було записано реальні звукові сцени кримськотатарського міста, особливо на центральній ринковій площі, яка є звично осередком активного громадського життя. Потім потрібні звуки міста та базарної площі було вмонтовано у звукову доріжку пісні. Крім того, батько Джамали зветься Алім, а співачка відповідно Сусана Алімівна. Тож батько виконавиці є тезком народного кримськотатарського героя. Пісня «Alim» відкриває альбом – вона перша у списку з чотирнадцяти пісенно-музичних народних історій. До слова, місто Карасубазар зберігало свою автентичну кримськотатарську назву до 1944 року, а потім радянською владою його було перейменовано на Білогірськ, як і інші численні кримськотатарські топоніми.

Друга пісня має заголовок «Gider Iseñ». У цій композиції звучить настанова від предків, яка передавалася з покоління у покоління, і цінувалася як заповіт, як життєва максима. У цій пораді втілена життєва мудрість, яка також може трактуватися як народна філософія. Повідомлення пісні звучить як мотиваційна афірмація, заклик не боятися жити, не пасувати перед труднощами, не шукати легких стежок, не очікувати, що можна прожити без поразок. На життєвій ниві досить легко спіткнутися і впасти, та важливо підвестися і продовжувати йти далі, вперед, назустріч життю. Життєствердний настрій композиції робить її особливою та універсальною. Ця пісня підбадьорює, розраджує, заохочує, зміцнює моральний дух, додає рішучості, нагадує, що життєвих викликів не уникнути, тому і не треба ховатися від них, а з чистою совістю приймати їх, як завдання, виконання яких сприяє особистісному розвитку, дорослішанню.

Усі пісні альбому пронизані почуттями турботи, вдячності, відданості – ключовими волевиявленнями, завдяки яким люди почуваються людьми. Аксиологічний код збірки апелює до всіх і кожного, хто слухає цей так гарно презентований у музичному та вокальному виконанні матеріал.

В альбомі, звичайно, є пісні про нерозділене кохання та рефлексії з цього приводу; про те, як відбуваються кримськотатарські заручини. Увійшла до збірки пісня про розлуку між закоханими. Хлопець сповнений впевненості, що він повернеться. Тому він переконує свою кохану дівчину не тривожитися, бо їхній союз скріплений на небесах. Є також пісня, у якій висвітлюється релігійна тема. Зокрема, сюжет пісні побудовано навколо паломництва на гору Арафат та почесну винагороду, яку паломник отримав за свою витривалість та непохитність у виконанні обітниць. У іншій пісні мова йде про епізод, який був типовим для доби Кримського ханату. В той період, як відомо, одна з гілок «Великого шовкового шляху» проходила через славнозвісне приморське місто-порт Керч. Ця «керченська» гілка була стратегічно важлива для сфери торгівлі і активно функціонувала. Траплялися, однак, випадки, коли караван мусив іти в негоду. Тоді нерідко верблюд, який був на чолі каравану, міг збитися зі шляху. Ці випадки призводили до великих збитків, іноді купці навіть опускалися до того, що розорення було неминуче. Торгівля тоді була пов'язана з сильним ризиком. Значні матеріальні збитки підкошували навіть загартованих і досвідчених купців.

Сама виконавиця так пояснює послання альбому: «Боротьба за правду ніколи не була простою справою. Напевне, саме тому робота над «Qırım» тривала роки мого життя. Цим альбомом я втілила свою велику мрію – показати всьому світу, що попри будь-які спроби переписати історію Криму ми не дамо забути правду. А вона ж криється саме у фольклорі, у цих неймовірних сюжетних лініях, які розкривають перед нами щоденники «Qırım». У цьому ґрунтовному коментарі співачки оприявнюється споконвічна сила пісні, її потужний кумулятивний, інспіруючий, інфлюенсерський потенціал.

У жовтні 2023 року альбом «Qırım» транслювався в ефірі американського трансклобального світового музичного чарту (Transglobal World Music Chart). А також альбом отримав медійну підтримку від Тоні Пенначії (Tony Pennaccia) відомої як ді-джей Мадам Бі (DJ Madam B), адже збірку було включено до її авторської програми «WorldWideWaves», що транслюється на численних радіостанціях США. Тоні Пенначія присвячує окремі випуски свого музичного шоу музиці, яку створюють жінки в усьому світі.

На сторінці у Твіттері Інститут державної та глобальної політики USC імені А. Шварценеггера 31 жовтня 2023 року опублікував офіційну обкладинку альбому із промоційною рекомендацією послухати українську співачку Джамалу та її «кримський» альбом «Qırım». Публікація станом на 23 листопада набрала майже сім тисяч переглядів. Сам Арнольд одразу після повномасштабного вторгнення

публічно висловив підтримку українцям і залишається «на боці народу України».

Джамала написала на своїй сторінці у ФБ теплі слова подяки американським колегам за сприяння промоції альбому. При цьому вона наголосила, що поширення її альбому для неї має значення не так з огляду на статистику прослуховувань, а значно глибше. Альбом «Qırım» співачка вважає каналом, засобом глобального зв'язку. Важливим є, переконана виконавиця, знайомство з музикою та народними піснями історіями корінного кримськотатарського етносу, у мелодіях та сюжетах яких слухач у будь-якому куточку світу знайде щось близьке собі до душі, щось, що відгукнеться теплом, відчуттям затишку, приналежності, нагадуванням, що світ великий, версатильний, а життя прекрасне і цікаве.

Альбом «Qırım» було включено до довгого списку «Греммі» в категорії «Best Global Music Album». В одному з інтерв'ю Джамала поділилася своїм прагненням, щоб її альбом отримав цю визначну світову премію. Цього разу, однак, збірку виконавиці не було номіновано до фінального списку. Проте співачка не збирається зупинятися і відмовлятися від поставленої мети.

Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим у публікації в Телеграмі відзначило цінність альбому «Qırım», яка полягає у актуалізації глибокого нерозривного іманентного комплексного взаємозв'язку пісні, музики, культури, мови, географії та історії корінного кримськотатарського народу. Джамала здійснила важливу місію, спрямовану на відродження, збереження, плекання, популяризацію традицій кримськотатарської музичної народної культури, що є необхідно з огляду на теперішню воєнну трагедію в Україні, яка охопила так само і кримських татар у Криму.

Отже, Крим є споконвічною етнічною батьківщиною кримських татар, у чийй історії багато болючих сторінок, як, зрештою, і в українській. Незважаючи на всі випробування, біди, лихоліття, трагедії, перешкоди, переслідування, культура, мова та історія кримли продовжує жити. Зокрема, завдяки таким цінним і надихаючим проектам як альбом Джамали «Qırım».